

Jarosław Kuśpit*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

EUROAZJATYCKA UNIA GOSPODARCZA JAKO PRZYKŁAD ROSYJSKICH INICJATYW W ZAKRESIE REINTEGRACJI GOSPODARCZEJ PAŃSTW BYŁEGO ZSRR

Streszczenie

W artykule podjęto próbę oceny możliwości realnej integracji gospodarczej w ramach Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EUG). Ugrupowanie utworzone z inicjatywy Rosji, jest kolejną próbą reintegracji obszaru byłego ZSRR. Celem powołania EUG było stworzenie alternatywy dla państw byłego ZSRR w stosunku do zacieśniania relacji gospodarczych z Unią Europejską lub dynamicznie rozwijającymi się gospodarkami Azji. Koncepcja EUG ma silne podstawy polityczne, za którymi nie zawsze nadążają konkretne rozwiązania w gospodarce. Wyniki badań wskazują, że integracja między Białorusią, Kazachstanem i Rosją nie spełnia obecnie większości istotnych warunków uważanych za niezbędne do powodzenia procesu. Potwierdza to postawioną hipotezę badawczą, że koncepcja EUG jest przede wszystkim realizacją celów politycznych Rosji.

Słowa kluczowe: Euroazjatycka Unia Gospodarcza, reintegracja, Rosja

Wprowadzenie

Białoruś, Kazachstan i Rosja podpisały 29 maja 2014 roku w Astanie traktat o utworzeniu Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EUG). Zgodnie z postanowieniami,

* E-mail: jkuspit@kul.lublin.pl.

miała ona formalnie powstać 1 stycznia 2015 roku w wyniku przekształcenia wcześniej utworzonych przez te same państwa struktur, czyli Unii Celnej i Wspólnego Obszaru Gospodarczego. Utworzenie ugrupowania integracyjnego ma być zwieńczeniem licznych inicjatyw podejmowanych w tym zakresie na obszarze postsowieckim od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Głównym inicjatorem wcześniejszych, nieudanych prób reintegracji była Federacja Rosyjska. Zgodnie z zamierzeniami państw-sygnatariuszy EUG ma być realną alternatywą dla państw byłego ZSRR w stosunku do zacieśniania relacji gospodarczych z Unią Europejską lub dynamicznie rozwijającymi się gospodarkami Azji. Zasadne wydaje się więc pytanie o realne szanse powodzenia tej nowej inicjatywy integracyjnej. Głównym celem badawczym w artykule jest ocena możliwości osiągnięcia pozytywnych efektów integracji gospodarczej w ramach Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Autor stawia hipotezę, że powołanie EUG to przede wszystkim chęć osiągnięcia przez Rosję celów politycznych. Przedmiotem analizy są dane dotyczące gospodarek Białorusi, Kazachstanu i Federacji Rosyjskiej. W tekście wykorzystano dostępną literaturę dotyczącą opisywanej tematyki i dane statystyczne organizacji międzynarodowych, takich jak Konferencja Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) i Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF).

1. Geneza utworzenia Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej

Rozpad ZSRR, który nastąpił na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, oprócz poważnych konsekwencji politycznych oznaczał także dezintegrację gospodarczą na obszarze byłego państwa związkowego. Niemal od początku Federacja Rosyjska podejmowała próby przeciwdziałania tym niekorzystnym z jej punktu widzenia zjawiskom. Taki charakter miało powołanie Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) na mocy tzw. układu białowieskiego z grudnia 1991 roku. W sferze gospodarczej w układzie założono utworzenie strefy wolnego handlu, która perspektywicznie miała się przekształcić w unię celną, a docelowo w unię gospodarczą. Koncepcja WNP miała służyć utrzymaniu powiązań z okresu ZSRR, ale jednocześnie zagwarantować Rosji pozycję hegemonu w regionie. Inne kraje z różnych względów były skłonne formalnie poprzeć integrację. Część obawiała się problemów wynikających z dezintegracji dla ich gospodarek, silnie uzależnionych

od współpracy z Rosją. Pozostałe natomiast traktowały struktury WNP jako możliwość ewolucyjnego odchodzenia od dotychczasowej współpracy¹.

Kolejne rosyjskie inicjatywy integracyjne także nie przyniosły zakładanych efektów. Należy tu wymienić porozumienie z 1995 roku o ustanowieniu unii celnej z Białorusią, powołanie w 1997 roku Związku Białorusi i Rosji, czy umowę z 2000 roku o powołaniu Państwa Związkowego Rosji i Białorusi². Po zawarciu formalnych porozumień występowały istotne problemy z wprowadzeniem uzgodnionych regulacji na poziomie poszczególnych krajów oraz tworzeniem efektywnych struktur instytucjonalnych na poziomie wspólnoty. Niepowodzenia w realizacji planów reintegracji w latach dziewięćdziesiątych XX wieku wynikały ze słabości wewnętrznej i problemów Rosji oraz z różnic politycznych i nieuregulowanych konfliktów etnicznych pomiędzy niektórymi państwami WNP. Wydaje się również, że w samej Rosji brakowało silnej motywacji do nadania procesowi integracji realnego wymiaru.

Sytuacja zmieniła się pod tym względem w pierwszej dekadzie XXI wieku. Przejęcie władzy przez W. Putina zbiegło się z wystąpieniem nowych zjawisk o charakterze politycznym i gospodarczym. Rolę motywów politycznych odegrały inicjatywy Unii Europejskiej zawarte w rozpoczętej w 2003 roku Europejskiej polityce sąsiedztwa wobec krajów Europy Wschodniej. Rosja obawiała się osłabienia swojej pozycji na obszarze byłego ZSRR na rzecz UE. W tych warunkach zainicjowała utworzenie Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej (WPG), z udziałem Białorusi, Kazachstanu i Ukrainy. „Pomarańczowa rewolucja” na Ukrainie w 2004 roku spowodowała jednak, że kraj ten nie był zainteresowany rozwojem współpracy w ramach WPG³. Impulsem o charakterze politycznym stało się również zainicjowanie przez UE w 2009 roku programu *Partnerstwa Wschodniego*. Inicjatywa ta była skierowana do krajów Europy Wschodniej o największym zaawansowaniu procesów reform politycznych i gospodarczych. Program zakładał możliwość rozwoju ich współpracy z UE przez zawarcie umów stowarzyszeniowych. Największe zainteresowanie taką współpracą wykazywały Ukraina i Mołdawia. Rosja obawiała się, że może

¹ I. Wiśniewska, *Integracja Euroazjatycka. Rosyjska próba scalenia obszaru poradzieckiego*, „Prace OSW” 2013, nr 44, s. 7.

² A. Szabaciuk, *Eurazjatycki projekt integracyjny Władimira Putina: szanse i zagrożenia*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2014, z. 5, s. 80.

³ I. Wiśniewska, *op cit.*, s. 8.

to spowodować trwałą reorientację kierunku polityki zagranicznej części państw, które ona cały czas uznawała za swoją strefę wpływów.

W tym czasie wystąpiły zjawiska o charakterze gospodarczym, które skłaniały do podjęcia nowych inicjatyw integracyjnych. Korzystne dla Rosji tendencje wzrostu cen na surowce energetyczne sprzyjały rozwojowi jej gospodarki i wzrostowi możliwości finansowych. Kryzys gospodarczy, który dotknął gospodarki krajów byłego ZSRR pod koniec 2008 rok, sprzyjał wzrostowi zainteresowania z ich strony rozwojem współpracy z Rosją. Takie kraje, jak Białoruś, chciały zagwarantować sobie dostawy rosyjskich surowców po korzystnych cenach i uzyskać dostęp do rosyjskiego rynku dla swojego eksportu. Rosja chciała także przeciwdziałać wzrostowi roli Chin jako partnera gospodarczego i politycznego dla azjatyckich krajów byłego ZSRR. W tych warunkach Rosja wystąpiła z inicjatywą utworzenia unii celnej Rosji, Białorusi i Kazachstanu. Została ona zawiązana od 1 stycznia 2010 roku i miała być początkiem bardziej zaawansowanej integracji w ramach Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej (WPG). Problemy w negocjacjach między Białorusią i Rosją spowodowały, że WPG powołano dopiero 1 stycznia 2012 roku⁴.

2. Ocena możliwości integracji gospodarczej państw EUG

Ocena powodzenia procesów integracji gospodarczej na obszarze EUG nie jest prosta, ponieważ większość działań w ramach tego procesu ma być dopiero podjęte. Dotychczasowy przebieg integracji także nie daje wystarczających podstaw do oceny. Teoria integracji gospodarczej określa jednak warunki, jakie powinny być spełnione, aby proces integracji przebiegał prawidłowo. Można więc podjąć próbę oceny zakresu, w jakim obszar przyszłej EUG spełnia te warunki. Jako czynniki warunkujące łatwość, tempo i zakres integracji wymienia się przede wszystkim:

- bliskość położenia geograficznego integrujących się gospodarek⁵,
- odpowiednio wysoki poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej i społeczno-psychologicznej⁶,

⁴ A. Szabaciuk, *op.cit.*, s. 80.

⁵ P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 1999, s. 508.

⁶ J. Misala, *Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowa. Teoria i mechanizmy funkcjonowania*, SGH w Warszawie, Warszawa 2005, s. 434.

- rzeczywista lub potencjalna komplementarność gospodarek,
- poziom rozwoju gospodarczego,
- prointegracyjna polityka ekonomiczna zainteresowanych państw⁷.

Pierwszy z wymienionych warunków jest w przypadku krajów EUG spełniony. Rosja bezpośrednio graniczy z Białorusią (959 km) i Kazachstanem (6846 km). Warto przy tym dodać, że granica Kazachstanu z Rosją to druga co do długości granica lądowa na świecie. Ponieważ znaczenie czynnika bliskości geograficznej rozpatruje się z punktu widzenia wpływu na koszty transportu towarów i czynników produkcji, to istniejący w EUG stan należy uznać za korzystny przede wszystkim dla Rosji, ponieważ Białoruś i Kazachstan dzieli duża odległość, co może być barierą intensyfikacji współpracy.

Za wystarczającą należy uznać także istniejącą infrastrukturę transportową. Większość zbudowano w okresie ZSRR, zatem można mieć uwagi co do jej nowoczesności z punktu widzenia wymagań współczesnych szlaków transportowych. Niemniej połączenia drogowe, kolejowe i lotnicze zaspokajają potrzeby wynikające z integracji gospodarczej. Istniejące i planowane instalacje do przesyłu ropy i gazu również pozwalają na intensywną wymianę surowców energetycznych. Warto przy tym zaznaczyć, że uczestnicy unii zakładają intensywny rozwój współpracy w zakresie spraw transportowych. W tym przypadku oczekuje się znacznych korzyści dla rozwoju integracji i intensyfikacji stosunków zewnętrznych. Sprawny układ transportowy może bowiem znacznie skrócić czas i koszty transportu surowców z EUG i towarów przemysłowych z Chin do Europy. W podpisanych umowach założono ścisłą współpracę w tym zakresie oraz modernizację i budowę nowych ropo- i gazociągów. Można tu podać przykład gazociągu z Turkmenistanu, przez Kazachstan, do Rosji, czy z Rosji, przez Kazachstan do Chin. Z punktu widzenia integracji pozytywnie można ocenić stan tzw. infrastruktury społeczno-psychologicznej, rozumianej jako stopień społecznej akceptacji rozwoju integracji. Wspólna historia, powszechna znajomość języka rosyjskiego i pozytywny wzajemny stosunek społeczeństw mogą być mocną podstawą integracji.

Warunek dotyczący komplementarności struktur gospodarczych jest traktowany jako niezbędny w integracji. Traktuje się go tu dynamicznie. Nawet jeżeli brakuje komplementarności struktur integrujących się gospodarek w momencie tworzenia

⁷ *Współczesna gospodarka światowa*, red. A.B. Kisiel-Łowczyc, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2003, s. 209–210.

ugrupowania, nie wyklucza to możliwości integracji gospodarczej. Można więc mówić o istnieniu komplementarności potencjalnej. Jej uzyskanie w przyszłości jest uważane za możliwe, jeżeli w strukturze gospodarek duży udział ma przemysł. Można bowiem założyć, że w przyszłości nastąpi międzygałęziowa, a głównie wewnątrzgałęziowa specjalizacja. Problemem w integracji będzie natomiast wysoki udział w strukturze gospodarki rolnictwa i przemysłu wydobywczego. W tym przypadku uzyskanie w przyszłości komplementarności będzie trudne, a często niemożliwe⁸.

Porównanie udziału poszczególnych rodzajów działalności w wartości dodanej brutto w krajach EUG wskazuje na znaczne podobieństwa struktury. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim gospodarki Kazachstanu i Rosji. Różnice w udziałach nie przekraczają 4 pp. Najbardziej zauważalny jest wyraźnie wyższy udział rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa w gospodarce Białorusi (9,48%), w porównaniu z Kazachstanem (4,46%) i Rosją (3,87%). Białoruś ma także wyższy niż Rosja udział przemysłu o 7 pp., i Kazachstan – o 4 pp.⁹ Z punktu widzenia perspektyw rozwoju współpracy gospodarczej w ramach ugrupowania integracyjnego istotne znaczenie ma komplementarność struktury eksportu krajów członkowskich. Analiza struktury towarowej wywozu krajów EUG wskazuje na ograniczone możliwości rozwoju wymiany handlowej. Eksport Rosji i Kazachstanu zdominowany jest przez surowce, w tym głównie gaz ziemny, ropę naftową i produkty jej rafinacji. Ich wysoki udział w eksporcie tych krajów (ponad 70%) świadczy o ograniczonej ofercie eksportowej i niskiej konkurencyjności pozostałych grup towarowych. Taki kształt struktury ogranicza też możliwości występowania potencjalnej komplementarności między analizowanymi gospodarkami. Potencjał eksportowy jest bowiem określony zasobami surowców, a możliwości bardziej szczegółowego podziału pracy są w tych grupach produktów bardzo ograniczone. Ewentualnie perspektywiczna może być jedynie współpraca w przetwarzaniu lub reeksportcie surowców. Można zauważyć, że handel między krajami EUG ma nieco inną strukturę niż eksport zewnętrzny tych krajów. Należy jednak pamiętać, że obroty wewnątrz unii mają relatywnie niewielkie znaczenie w handlu zagranicznym krajów członkowskich. Udział Białorusi w eksporcie Rosji wynosił w 2013 roku 3,19%, a Kazachstanu – 3,26%, natomiast udział w rosyjskim imporcie odpowiednio 4,6% i 1,6%. Udział partnerów

⁸ *Ibidem*, s. 209.

⁹ <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx> (dostęp: 2.11.2014).

w eksporcie Kazachstanu był następujący: Rosji 7,03%, Białorusi – jedynie 0,15%. W imporcie do Kazachstanu udziały wynosiły odpowiednio 35,2% i 1,6%. Obroty wewnątrz EUG największe znaczenie miały dla Białorusi. Dotyczy to jej wymiany z Rosją, której udział wynosił 44,97% w eksporcie i 52,5% w imporcie. Bardzo słabe były powiązania handlowe z Kazachstanem, gdyż udział tego kraju w białoruskim eksporcie wynosił 2,31%, a w imporcie zaledwie 0,2%¹⁰.

Tabela 1. Struktura towarowa eksportu krajów EUG w 2013 roku (%)

Grupa towarowa	Białoruś	Kazachstan	Rosja
Żywność i zwierzęta żywe	13,5	2,8	2,4
Napoje i tytoń	0,5	0,2	0,2
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw	2,1	5,1	3,1
Paliwa mineralne, smary i pochodne	32,4	75,8	70,6
Oleje roślinne i zwierzęce	0,4	0,0	0,4
Chemikalia i produkty pokrewne	10,9	3,7	4,5
Towary przemysłowe wg. surowca	13,4	10,0	10,2
Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy	16,5	1,5	4,0
Wyroby różne	6,2	0,3	1,1
Towary i transakcje niesklasyfikowane	4,1	0,6	3,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: baza danych UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx> (dostęp: 13.03.2013)

Pomimo występowania różnic, analiza struktury towarowej handlu między krajami EUG wyraźnie wskazuje na jej paliwowo-surowcowy charakter. Według danych z 2011 roku, na ropę naftową, gaz ziemny i produkty petrochemiczne przypadało 34% wartości wzajemnych obrotów. Kolejne 18% wymiany dotyczyło węgla kamiennego, rud metali i metali. Szczególnie wysoki był udział wymienionych grup towarów w eksporcie Rosji na Białoruś (71,3%), Kazachstanu na Białoruś (78,7%) i Kazachstanu do Rosji (70,6%)¹¹. Zdecydowanie najbardziej zdywersyfikowaną strukturę eksportu miała gospodarka białoruska. Potwierdzają to zarówno dane dotyczące jej eksportu ogółem, jak i sprzedaży na rynki krajów EUG. Wśród najważniejszych towarów eksportowanych do Rosji największy udział miały ciągniki

¹⁰ <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx> (dostęp: 25.03.2015).

¹¹ *Struktura obrotów towarowych pomiędzy członkami Unii Celnej*, „Rossija. Twój Rynek, Biuletyn informacyjny Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie” 2011, nr 10, s. 9–10.

siodłowe i rolnicze, silniki i produkty spożywcze, natomiast do Kazachstanu – produkty spożywcze ciągniki, opony i silniki. Dominacja w strukturze towarów przetworzonych stwarza Białorusi stosunkowo największe możliwości wzrostu eksportu w warunkach utworzonej unii celnej. Wzrost protekcji celnej na zewnętrznych granicach po utworzeniu unii przyczynia się do wzrostu konkurencyjności białoruskich produktów. Gospodarka Białorusi ma więc największą zdolność do rozwoju eksportu dzięki komplementarności struktury. Można oczywiście w dłuższym okresie zakładać uzyskanie komplementarności gospodarki Rosji i Kazachstanu, ale wymagałoby to radykalnych zmian w strukturze gospodarczej tych krajów. Wydaje się to mało realne, biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia. Plany rządu rosyjskiego dotyczące zmiany modelu gospodarki z surowcowo-energetycznego na proinnowacyjny pozostały w sferze deklaracji politycznych, a nie realnych działań¹².

Czynnikiem sprzyjającym realnym zmianom struktury gospodarek jest napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB) i związany z nim transfer technologii. Wśród krajów EUG największym zainteresowaniem zagranicznych inwestorów cieszy się rosyjska gospodarka. Od roku 2009 systematycznie rósł udział tego kraju w przyjmowaniu ZIB, osiągając w 2013 roku 5,5-procentowy udział w światowych inwestycjach. Wartościowo oznaczało to transfer blisko 80 mld USD kapitału. Zainteresowanie inwestorów Kazachstanem było zdecydowanie mniejsze, a wartość napływających ZIB wykazywała znaczne wahania: od 14,3 mld USD (2009 r.) do 9,7 mld USD (2013 r.). Białoruska gospodarka przyjmowała zdecydowanie najmniejszą wartość ZIB. W roku 2013 wartość zagranicznego kapitału zainwestowanego w białoruskiej gospodarce wynosiła 2,23 mld USD. Oczywiście, wpływ na wartość ZIB miała wielkość gospodarek poszczególnych krajów. Bardziej miarodajne są więc dane dotyczące wartości ZIB w relacji do PKB oraz *per capita*. W takim ujęciu napływ ZIB miał największe znaczenie w Kazachstanie, gdyż ich wartość w 2013 roku stanowiła tam 4,42% PKB, a na jednego mieszkańca przypadało 592 USD. W Rosji wielkości te wynosiły odpowiednio 3,7% i 555 USD. Najniższe wartości notowano na Białorusi: 3,09% PKB i 239 USD¹³. Próbując ocenić te dane z punktu widzenia możliwości zmiany struktury gospodarczej krajów EUG, należy

¹² Patrz. M. Żukowski, *Możliwości zmiany surowcowo-energetycznego na proinnowacyjny model gospodarki rosyjskiej w perspektywie 2020 roku*, w: *Polska – Rosja. Stosunki gospodarcze 2000–2020*, red. P. Bożyk, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, Warszawa 2009.

¹³ <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView.aspx> (dostęp: 23.10.2014).

sformułować ważne uwagi. Znaczną część napływających inwestycji stanowił kapitał rosyjski. Był on albo bezpośrednio inwestowany przez rosyjskie firmy, albo napływał z krajów trzecich, ale wcześniej był w różnej formie wytransferowany z Rosji. Napływ ten podnosił wartość inwestycji, ale nie oznaczał transferu technologii, więc w niewielkim stopniu zmieniał strukturę. Ponadto inwestorzy zagraniczni byli najbardziej zainteresowani lokowaniem kapitału w dziedzinach najbardziej rentownych, a te dotyczą głównie wydobywania i przerobu surowców. Napływające inwestycje w dużym stopniu utrwalają więc dotychczasową strukturę gospodarek, zamiast ją zmieniać. Wydaje się również, że w najbliższych latach negatywnie na napływ ZIB do Rosji będzie oddziaływać wzrost ryzyka politycznego związany z sytuacją na Ukrainie. Wątpliwości te zdają się mieć potwierdzenie w dotychczasowych zmianach struktury gospodarczej. Pomimo znaczącego napływu ZIB, nastąpiły bardzo niewielkie zmiany w strukturze gospodarek i eksportu. Uznaje się, że proces integracji przebiega sprawniej, jeżeli poziom rozwoju gospodarczego integrujących się krajów jest zbliżony i jak najwyższy.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki gospodarcze krajów EUG w 2013 roku

Kraj	Tempo wzrostu PKB (%)	PKB <i>per capita</i> (USD)	Inflacja (%)	Stopa bezrobocia (%)	Eksport <i>per capita</i> (USD)	Import <i>per capita</i> (USD)
Białoruś	2,2	7 719	18,3	0,5	3979	4595
Kazachstan	6,5	13 415	5,8	5,2	5019	2973
Rosja	1,5	15 011	6,8	5,5	3664	2492

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych UNCTAD, IMF, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx> (dostęp: 2.11.2014); www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weorept.aspx (5.11.2014).

Z analizy podstawowych wskaźników ekonomicznych w krajach członkowskich wynika znaczne zróżnicowanie poziomu i dynamiki rozwoju. Większe podobieństwa można zauważyć w sytuacji gospodarczej Rosji i Kazachstanu. Widoczne różnice na korzyść Kazachstanu dotyczą tempa wzrostu gospodarczego i wartości eksportu *per capita*. Gospodarka Białorusi charakteryzuje się zdecydowanie niższą wartością PKB *per capita*, wyższym tempem wzrostu cen i zastanawiająco niskim poziomem bezrobocia. Należy pamiętać o silnym uzależnieniu poziomu rozwoju gospodarczego Rosji i Kazachstanu od wielkości eksportu i poziomu cen surowców

na rynkach zagranicznych. Jest to charakterystyczne dla gospodarek o niższym poziomie rozwoju, co także nie sprzyja integracji. Występuje również bardzo duża asymetria potencjału gospodarczego krajów członkowskich na korzyść Rosji, która ma blisko 88-procentowy udział w PKB krajów EUG. Tak silna dominacja gospodarcza jednego partnera oznacza, że zasady tworzenia i funkcjonowania ugrupowania integracyjnego będą odzwierciedlać interesy głównie tej gospodarki, zwłaszcza, że dominacja gospodarcza wiąże się z hegemonią polityczną Rosji. W oficjalnych dokumentach rząd rosyjski określa kraje byłego ZSRR jako swoją strefę wpływów.

Aspekt polityczny jest istotny z punktu widzenia ostatniego warunku sprzyjającego integracji. Można uznać, że proces integracji jest silnie wspierany politycznie. Rozwój integracji w EUG jest przedmiotem licznych deklaracji politycznych państw członkowskich. Zawarto odpowiednie umowy między państwami, zakładające szybki rozwój integracji. Można wręcz uznać, że tempo inicjatyw politycznych jest zbyt wysokie w stosunku do konkretnych działań w sferze gospodarki. Zanim tak naprawdę zdołano wypracować i wprowadzić zasady funkcjonowania unii celnej, podpisano już umowę o powołaniu Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej. Pomimo braku wielu rozwiązań dotyczących funkcjonowania takiej formy integracji, szybko podpisano umowę o utworzeniu EUG. Unia formalnie istnieje od stycznia 2015 roku, a już w marcu tego roku prezydent Rosji zgłosił potrzebę utworzenia unii walutowej państw EUG. Ta ciągła „ucieczka do przodu” powoduje brak wielu konkretnych rozwiązań dla wcześniejszej, realnej integracji. Wyraźnie brakuje jasno określonych kompetencji struktur instytucjonalnych ugrupowania i sprawdzonych w praktyce procedur podejmowania decyzji przez organy instytucjonalne. W konsekwencji umożliwia to podejmowanie jednostronnych decyzji przez rządy poszczególnych krajów. Przykładem jest decyzja Rosji o wprowadzeniu od 30 listopada 2015 roku zakazu transportu z Białorusi, przez Rosję, do Kazachstanu i krajów trzecich artykułów żywnościowych objętych przez Rosję embargiem¹⁴.

Podsumowanie

Krótki okres funkcjonowania EUG, trudności z dostępem do wiarygodnych i aktualnych danych oraz ograniczona objętość artykułu powodują, że przedstawiona

¹⁴ M. Ociepka, *Zakaz przewozu z Białorusi przez Rosję*, „Rossija. Twój Rynek, Biuletyn informacyjny Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie” 2014, nr 12, s. 43.

analiza ma charakter wstępny. Zaprezentowane rozważania autor traktuje jako wprowadzenie do bardziej szczegółowej analizy. Jednak nawet tak ogólne rozważania pozwalają na sformułowanie podstawowych wniosków. W EUG nie są spełnione najistotniejsze warunki uznawane za sprzyjające prawidłowemu przebiegowi procesu integracji. Niski jest również poziom komplementarności struktur gospodarczych i brakuje przesłanek dla możliwości osiągnięcia takiej komplementarności w najbliższych latach. Duża asymetria w potencjale gospodarczym i zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego również nie sprzyjają powodzeniu procesu integracji. Spełnione są jedynie warunki o mniejszym znaczeniu. Bliskość położenia geograficznego, dość dobrze rozwinięta infrastruktura i mały dystans kulturowy mogą sprzyjać integracji, ale nie są w stanie wywołać silnych, realnych powiązań gospodarczych. Zdecydowanie najbardziej rozwinięte są działania polityczne. Z doświadczeń innych ugrupowań integracyjnych wynika jednoznacznie, że nawet najbardziej zaawansowana tzw. integracja formalna nie jest wystarczająca do wystąpienia silnych, realnych procesów integracyjnych. Można więc uznać, że postawiona hipoteza została pozytywnie zweryfikowana. Obecnie EUG jest bardziej wyrazem realizacji politycznych celów Rosji, niż obszarem, na którym mogą wystąpić intensywne procesy integracji gospodarczej.

Literatura

- Bożyk P., Misala J., Puławski M., *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 1999.
- Misala J., *Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowa. Teoria i mechanizmy funkcjonowania*, SGH, Warszawa 2005.
- Ociepka M., *Zakaz przewozu z Białorusi przez Rosję*, „Rossija. Twój Rynek, Biuletyn informacyjny Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie” 2014, nr 12.
- Struktura obrotów towarowych pomiędzy członkami Unii Celnej*, „Rossija. Twój Rynek, Biuletyn informacyjny Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie” 2011, nr 10.
- Szabaciuk A., *Eurazjatycki projekt integracyjny Władimira Putina: szanse i zagrożenia*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2014, z. 5.
- Wiśniewska I., *Integracja Euroazjatycka. Rosyjska próba scalenia obszaru poradzieckiego*, „Prace OSW” 2013, nr 44.

Współczesna gospodarka światowa, red. A.B. Kisiel-Łowczyc, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2003.

www.unctadstat.unctad.org – baza danych Konferencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju.

www.imf.org – baza danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Żukowski M., *Możliwości zmiany surowcowo-energetycznego na proinnowacyjny model gospodarki rosyjskiej w perspektywie 2020 roku*, w: *Polska–Rosja. Stosunki gospodarcze 2000–2020*, red. P. Bożyk, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, Warszawa 2009.

EURASIAN ECONOMIC UNION AS AN EXAMPLE OF RUSSIAN INITIATIVES ON ECONOMIC REINTEGRATION OF THE FORMER USSR'S COUNTRIES

Abstract

The author of the article attempts to assess the possibility of a real economic integration within the Eurasian Economic Union (EEU). The Union, created at the initiative of Russia, is another attempt to reintegrate countries of the former Soviet Union. The purpose of the EEU was to create an alternative for the countries of the former Soviet Union to strengthening economic relations with the European Union, or dynamically developing economies of Asia. The concept of the EEU has a strong political base but it also has some problems with concrete solutions in the economy. The descriptive analysis carried out in the article shows that the integration between Belarus, Kazakhstan and Russia does not currently meet most of the essential conditions deemed necessary for the success of the process. This confirms the hypothesis that the concept of Eurasian Economic Union serves as a method of Russia's political objectives implementation.

Translated by Jarosław Kuśpit

Keywords: Eurasian Economic Union, reintegration, Russia

JEL code: F15